

IV. ÇEVİRİLER

HAYVANLARIN İNSANLARLA GIDA TÜKETİMİNDEKİ REKABETİ (x)

Ahmet Kurt (xx)

Dünya nüfusunun gıda ihtiyacının karşılanmasında sanayileşmiş ve kalkınmakta olan ülkeler arasında gıda maddelerinin dengesiz olarak dağıtım münakaşaları sürüp gitmektedir. Bunun yanında Batı Avrupa ve Kuzey Amerikada bazı zirai mahsüllerin surplusları gelişmiş ülke pazarlarını doldurup taşımaktadır. Uzak Doğu ve Afrikanın bazı kalkınmakta olan ülkelerinde açlık ve kötü beslenme problemi devam etmektedir. FAO istatistiklerine göre üçüncü dünyanın yaklaşık 450 milyon nüfusu kifayetsiz protein ve kalori alamamaktadır. Kalkınmakta olan ülkelerin nüfuslarının % 25'i kötü beslenmektedirler. Batı Avrupada bir insan günde 3400 kalori almakta olup bu miktar günlük ihtiyacın % 132'si etmektedir. Çok miktarda zirai surplusun pazara arzı yüksek pazarlama masrafını gerektirdiği gibi fazla tüketimin de sebebi olmaktadır. Bir hayvani mahsul olan süt ve mamulleri buna misal olarak verilmektedir.

Kıtalar arası gıdaların transferinde, gıda yardımı programlarında; gıda dağılımındaki dengesizlikleri ortadan kaldırma gayesi de bulunmaktadır. Diğer taraftan dünya zirai istihsalı dünya nüfusunu kifayetsiz beslemeye yetecek düzeyde olup dengeli dağıtım yapılabilse bu sağlanabilecek durum arz etmektedir. Bu konunun münakaşası gerçek üretim ile dünya gıda tüketim ve dağıtım modeline kadar gitmektedir. Gerçekte bazı durumlarda sadece teorik olarak üretim ve tüketim dengesi gözükmemektedir. Sanayileşmiş ülkelerde şahıs başına tüketimin dikkatlice incelenmesi dağıtımın bir yönlü olduğunu göstermektedir. Sanayileşmiş ülkelerde yüksek kaliteye tüketici önem vermektedir. Aynı zamanda tüketicilerce işlenmiş hayvani mahsüller ve bitkisel mamüller tercih edilmektedir. Hazır olan bu gıdalarda yüksek değerli proteinde tüketicinin zevkine uygunluk aranmaktadır. Bu durum dünya hububat hasadına tesir etmektedir. Yaklaşık olarak hububat üretiminin % 60 kadarı hayvan yemi olarak kullanılmaktadır. Bunun dörtte biri kalkınmakta olan ülkelerde hayvan yemi olarak sarfedilmektedir. Bitkisel üretimin % 85 kadarı Kuzey Amerikada hayvan mahsülleri istihsalinde kullanılmaktadır. Bir çok geliş-

(x) Schug, w. 1980 Research and Development Cilt: 11, Sayfa 7.

(xx) Ata. Üni. Zir. Fak. Tarım Ürünleri Tek. Bölümünde Profesör

mekte olan ülkelerde işlenmiş gıda az olduğundan tüketimdeki kalori değerleri hacmi hemen işlenmemişlerin aynı bulunmaktadır.

İşlenmiş Hayvan Yemlerinde Ham Bitkisel Maddelerin Kullanılmaları

İşlemenin tipi ve derecesine tabi olarak hayvan yemi üretimi 5-12 misli (ortalama 7 misli) ham bitkisel kaloriye ihtiyaç göstermektedir. Ham bitkisel materaldeki kayıp % 85 olup 10 000-15 000 kalorinin 3000 günlük kaloriye dönüşmesi esnasında sarfedilmektedir.

Ham bitkisel maddelerin işlenmiş hayvan yemine dönüşürken meydana gelen kayıp maliyet fiatını meydana getiren faktörlerden bir tanesi olup diğerleri işçilik, işleme, pazarlama ve nakliyedir. Yekûn maliyet oranı başlangıçtaki 7:1 oranı yerine 10:1 olmaktadır.

Kayıpların bu kadar yüksek oluşu tenkitlere sebep olmaktadır. Tenkitler bilhassa üçüncü dünya ülkelerindeki açlık ve kötü beslenmeden kaynaklanmaktadır. İnsan ve hayvanların bitkisel gıdalardaki rekabeti bu zayıtı fazla ve lüzumsuz göstermektedir. Çevirme kayıplarının işlenmiş gıdalar azaltılmak suretiyle düşürülebileceği ileri sürülmektedir. Zirai istihsal fazlaları sanayileşmiş ülkelerde bu tabikatu doğurmuştur. Gelişmekte olan ülkelerde şahıs başına alınan kalorinin yetersizliği sebebi ile bitkisel mahsulleri mümkün olduğu kadar insan beslenmesine tahsis etmek daha ekonomik olmaktadır. Açlıkla mücadelede bitkisel mahsullerin proteini fazla işlenmiş hayvani gıda üretiminde kullanılması yerine insan beslenmesine tahsis edilmesi öncelik kazanmaktadır.

Bu değerlendirmenin direk sonuçlarından biri Zirai üretim içinde hayvancılığın yerinin yeniden gözden geçirilmesini doğurmasıdır. Nazarı olarak gıda üretiminin yeniden düzenlenmesi organize edilebilir, fakat pratiğe intikali zor olmaktadır.

Kaynakların Dengelenmesinde alternatif çözümler

Sanayileşmiş ve kalkınmakta olan ülkeler arasındaki farklılıklar sebebi ile aynı suale benzer cevap vermek mümkün değildir. Sanayileşmiş ülkelere misal olmak üzere Federal Almanya alınabilir. İşlenmiş hayvan yemleri üretimi tüketici isteklerine uygun olarak fert başına verimi artıracak şekilde hayvan mahsullerinin tüketimi gözönüne alınarak artırılma yoluna gidilmiştir. Üretimde surplus olmaması için pazar ve fiat şartları gözönünde bulundurulmuştur. 1977/1978 yılında zirai istihsalın 2/3 si hayvani mahsul olacak şekilde Zirai üretim dengelenmiştir. İşlenmiş gıdaların üretimi bu sebeplerle gelir artışını durdurmadığı gibi aynı zamanda istikbale ait pazarlama kararlarına da tesir etmektedir.

Hayvani mahsullerin üretim ve tüketimlerini sınırlandırma faaliyetleri dünyanın bazı bölgelerinde kalori ve protein kifayetsizliği sebebi ile bir çok problem

çıkmasına sebep olmaktadır. İlk olarak üretim ve tüketimin kontrolü ile alınmaktadır. Bu maksatla pazarlama, fiyat ayarlamaları, vergiler veya mahsulün planlanması ve pazarlanması gözönünde tutulmaktadır. Sonuç pazarda direk olarak görülebileceği gibi pazarda serbest fiyat teşekkülü veya tüketicinin malları seçme serbestisine dayanmaktadır. Buna ilaveten işlenmiş gıdaların işlenmesi alternatifleri mevcut olduğu taktirde bunun ölçü olamama tehlikesi mevcuttur. Hayvani mahsullerin ziraat için önemi nazara alınırsa teknolojinin ehemmiyeti biraz daha iyi anlaşılabilir. Bu suretle sosyal değişimler dengelenmektedir. Dünya hububat üretiminin yarısından fazlası kalkınmış ülkelerde istihsal edilmekte olup, öncelikle gıda olarak kullanılmaktadır. İşlenmiş gıdalardan artanlar, yardım programları ile veya ticari maksatlarla dağıtılmaktadırlar.

Gıda yardımında bu kaynakların dengelenmesinde ölçülerin geçerliliği münakaşa edilmektedir. Şimdiye kadarki tecrübelerin gösterdiğine göre kalkınmada konuşulan tahditler sebebi ile başarı azalmaktadır. Ekonomik duruma ilave olarak (yüksek fiyat, dahili fiyatlara tesirleri) organizasyona ait kapasite tahditleri (dağıtım problemleri ve beslenme ihtiyaçları alınabilirlik, kabul etme) buna dahildir.

Sanayi ülkelerinde işlenmiş gıdaların tahdidi sebebi ile problem çözülmektedir. Uzun vadeli adaptasyon işlemleri ile sanayi ülkelerinde zirai üretiminin yeni esaslara bağlanması mümkün görülmektedir. Bu oriyantasyon taleplerinin kaydırılması ve bu suretle üretim ve tüketim dengelenmesidir.

Sonuç olarak işlenmiş gıdaların dahilden temini kalkınmakta olan ülkelerde artmalıdır. Böyle bir programın başarısı için az ithalat yapılarak (döviz tasarrufu sağlanmalı ve ziraat geleneklerden sıyrılarak) modern üretime geçmelidir.

Kötü beslenme ile mücadelede işlenmiş gıdaların artırılması sırasında sosyo ekonomik karışıklıklar çıkmaktadır. Gelir dağılımı ve tüketici tercihleri önem kazanmaktadır. İşlenmiş hayvan yemlerinin kırsal alandaki talepleri kişi başına verimi artırmakta, işlenmeden yedirilen bitkisel yemlerin kişi başına sağladığı verim ile hayvanların beslenmesi için politik bir karar vermeyi gerektirmektedir.

Bunun için gerekli olan arzu edilen üretim kapasitesinin geliştirilmesidir. Bu suretle gelişme geleneksel yapı sebebi ile engellenmemelidir. Zirai ve beslenme politikası tesbit edilirken insan ve hayvanları gıda yönünden rakip duruma getirmemelidir.

Şahıs başına sağlanan gelir artışlarında ve işlenmiş gıda üretiminin artırılmasında ekonomik olma önem kazanmaktadır. Bitkisel gıdaların insan veya hayvan beslenmesinde kullanılmaları kalite ve elde edilme durumlarına da bağlı bulunmaktadır. Bir ülkelerde döviz tasarrufu için hububat yerine kaba yem kullanılmaktadır.

Üretim ve teknik durum planlama ve stoklamada nazara alınmalıdırki çift-çiliğin devamı sağlanabilsin. Çevrenin durumu, ekolojik şartlar ve sosyal istekler işlenmiş gıdaların üretiminde rol oynamaktadır.

Sonuç olarak gıda talepleri ve tüketicinin yeme alışkanlıkları da nazarı dikkate alınmalıdır. Fizyolojik protein ihtiyacı, hayvani protein temini ve bazı gıdaların yeme yasağı nazara alınmalıdır.

Bu seçilmiş kriterler göstermektedir ki gelişmekte olan ülkelerde çok dikkatli bir planlama yapılmalı ve işlenmiş gıdalar sıraya konurken gıda temini politikası gözönünde tutulmalıdır. Burada rekabetin daima zararlı olmayacağı nazara alınmalıdır.

İnsan ve hayvanın gıda tüketimindeki rekabeti çözülemeyecek bir problem değildir. İnsan beslenmesinde gözönünde tutulacak husus hayvan yemleri üretilirken insan yiyeceklerine mümkün mertebe zarar vermemeğe dikkat edilmesidir. Bununla beraber tatbikatta yine de karışıklıklar olmaktadır. Bunları önlemek için nehati gıda maddeleri kullanılırken öncelik tanınmalıdır. Öncelik tanınırken ekonomik faktörler, üretim ve teknik imkanlar ve gıda politikası, beslenme strajisinde nazara alınmalı ve zirai üretimin yapısı ve işlenmiş gıdaların hazırlanmaları buna göre ayarlanmalıdır.

Eğer bu ön şartlar yerine getirilirse gıda rekabeti çok az zararlı seviyede tutulabilir.